

BÁNKI ÉVA

A táncról

élmény – ihlet – inspiráció

BÁNKI ÉVA (1966) Budapest

A gravitáció sok szempontból egyedülálló a világot mozgató erők között. Befolyásol minden tömeggel rendelkező tárgyat, és ugyanúgy érvényes ma, mint ötezer éve. Nincsenek kivételek.

Ma is nehézkedsz. Holnap is, holnapután is. Ugyanúgy, mint máskor.

A hangodat, a gondolataidat egyetlen perc alatt eljuttathatod egy másik földrészre, de állatok vagy gépek nélkül csak vánszorogsz a földön. *Gépek, gépek, gépek.* Ám nincs olyan csodálatos szerkentyű, ami halhatatlanná vagy örök fiatallá tenne, vagy képessé arra, hogy a földről saját erődből felemelkedj. A repülés és az örök fiatalság pedig még mindig elérhetetlen. Ha repülőre szállsz, nem te repülsz, hanem a repülőgép, ahova megváltottad a jegyedet.

A táncosok talán azért olyan szépek, mert a könnyedségükkel a szárnyalás illúzióját keltik. A legnagyobbak úgy lépkednek, mintha egy lélegzetvételnyi idő alatt felemelkedhetnének a földről. Csak ritkán látsz táncolni érett, zömök testeket. Ezért olyan bámulatos Saura *Tangó* című filmje, ahol az emigránsok kiszállnak a hajóról, és a rakparton lassú, nehéz léptekkel táncolni kezdenek. Köznapi, életerős férfiak és asszonyok. Táncolva köszöntik Argentínát, az új országot.

Megérkezni így érdemes.

A táncosok többnyire nem ilyen hétköznapiak. Vagy nem próbálnak meg ennyire hétköznapiak látszani. Bámulatosan idomított testük különleges rovarokéhoz hasonlít. Nincsenek csontjaik, nincs kötőszövetük, minden porcikájuk izom. Mondhatni, vannak a kétéltűek, emlősök, halak, madarak, és vannak a táncosok. Olyan érzést keltenek, mintha szárnyak nélkül, pusztán a karjuk csapkodásával is tudnának repülni. A nehézkedés minden testre vonatkozik, de a táncosokéra nem. Ők csak azért töltenek néhány percet a földön, hogy megtapsolhassuk őket.

Ma mindenki ír, ma mindenki fest, ma mindenki énekel, a magyar filmek főszerepeit is sokszor amatőrök játsszák. Az alkotó és befogadó közti választóvonal eltörlődött: a részvétel számít igazán. Akkor hogy azonosulhatnánk a nagy táncosokkal, ezekkel a fura lényekkel? Táncolni mindenki tud, de csak kevesen *igazi* táncosok. Kevés a szöcsketestű, csupa izom, a testét kedve-akarata szerint hajlítgató, két karjával repülni is képes felnőtt. De én is táncolok. És ha táncolok, akkor repülök.

Repülök? Néha csak úgy *eltáncosodom*.

Ezt nem tapasztaltam meg, amikor kisvárosi lányként a nagykanizsai ipartestület székházában balettozni tanultam. Egy igazi híresség tanította nekünk a balettos pozíciókat, vonalzóval járt körülöttünk, és amelyik kislány nem húzta be a hasát, csámpásan, görbén állt, annak rácsapott a fenekére. Rettegtünk ettől a kiváló hölgytől, életem egyik legszebb napja volt, mikor kiderült, többé nem kell balettórára mennem. A következő nyáron a szüleimre vártam egy balatoni sétaúton, és teljesen egyedül kipróbáltam a balettórán tanult figurákat. És a bodzabokrok között végre megtörtént a csoda: az ötödik lépés után úgy éreztem, ugyan megérintem a földet, de nem nehezedek senkire és semmire, aombok között ragyogó fények felemelnek, magasra, egyre magasabbra.

A híres Maja Pliszeckajára függesztve a tekintetemet ma is minden reggel eltáncolom a Béjart-féle *Balerót*. Persze nem vagyok olyan kecses, nem vagyok olyan szép, mint Maja, nem vagyok képes olyan bonyolult mozdulatokra, mint egy balerina assoluta, de még arra sem, amire a legközségebb balerina, ám a mozgás öröme átjár: lassan poroszkálok Maja Pliszeckajával egy csodálatos város felé. És ahogy a zene erősödik, ügetek, vágatok, száguldok (az irigyeimnek egyébként azt mesélem, reggelenként lovagolni járok), és tánc közben átélem, hogy egyre többen lesznek körülöttem, karok, lábak, arcok, tekintetek, szép lassan én is feloldódom az osztáncban, a többes szám negyedik személyben, ahol nincs többé „mi”, nincs többé „ők” – vagyis *mind* vagyunk, valamennyien, lovak és emberek

Életünk nagy részét valami közösségben feloldódva töltjük: hömpölygünk a metrón, ácsorgunk másokkal a buszmegállóban, videokonferenciákon, zoom-megbeszéléseken unatkozunk sokadma-

gunkkal. Belelazulunk a többségbe – mi mást tehetnénk? Ha köhögnek, köhögünk, ha éhesek, mi is éhesek vagyunk, ha feszültek, akkor mi sem férünk a bőrünkbe. Ez a feloldódás megalázó, kicsit a véletlenszerűen összerelt, rémülten kergetőző csirkék közösségére emlékeztet. Közös rángatózás, közös zötykölődés, közös futkosás, nem tánc. Én egy tizenhat ágyas kollégiumi szobában kezdem az életemet, mi, tizennégy éves lányok egyszerre keltünk, egyszerre feküdtünk, sőt egy időben menstruáltunk. De vajon szerettük-e egymást? Lenne-e mondanivalóm a hajdani lányoknak, akikkel akkoriban még a biológiai órát is összehangoltam? Akikkel egymás felé gravitáltunk nap mint nap. A kőrtánc, a *Bolero* nagyjelenete azzal kecsegtet, hogy együttműködő, egymásra figyelő, értelmes közösség is létezhet.

Maja Pliszeckaja a legendák szerint az állatkerti hattyúktól tanult táncolni. *Beléjük* változott, hattyúvá alakult, és ezeket a lengetős karmozdulatokat megtartotta a Bolsoj színpadán és Béjart társulatában is. De ha szükség volt rá, Maja Pliszeckaja átváltozott lóvá vagy pókká is. *Felfedezte* magában a lovat, a pókot vagy a hattyút, kitérítette az emberi létezés határait. Repülni ő sem repült, de az időt legyőzte, a saját idejét is, és másokét is – nemcsak azért, mert öregén is csodásan táncolt, hanem mert felszabadította a közös tudatalattit, és ezzel újratemtette az elevenek és holtak közösségét. A *Bolero* végén nemcsak „mindenki” táncol, hanem a kövek, a fák is *valakikké* válnak, és táncra perdülnek.

A mai művészetet (különösen a magyart) a befogadók depresszióval vádolják. Miért járjak színházba, minek olvassak verset, ha amúgy is rossz kedvem van? Bár az ilyen válaszok mögött szellemi restség rejtőzik, azt nem tagadhatjuk el, hogy a modern művészetből nehéz bármiféle örömet megtanulni. Ám a tánc az egyik legkülönösebb művészet: rosszkedvűen vagy lemondóan lehetetlen csinálni. (*Ugrál örömeiben*, tartja a szólás is.) A csalódást, a bánatot is el lehet táncolni – no de hogy lehetne *bánatosan táncolni*? A beszéd amolyan ösztöntevékenység, de a tánc nem feltétlenül az: az életét leélheti valaki egyetlen tánclépés nélkül, miközben a kisgyerekek meghalnak, ha nincs kihez szólniuk. A tánc fényűzés, luxus, pazarlás, ahogy az opera, a csokoládé vagy Olaszország. Ám mégsem kerül semmibe, a saját testeden kívül nincs másra szükséged. Csak a másokra, akivel ropod, vagy akit tánc közben életre keltesz. Persze „halálba táncoltathatnak”, ahogy a népballadában, de még ehhez is szenvedély kell. Beleegyezés, vágy, életkedv.

Álma mindenkinek van. De tánca? Csak a reménykedőknek.

No de én nem szeretek *akármit*, *akárhogy* táncolni. A *Bolero*ban van történet, van kibontakozás: elindul egy lovas, egyre sebesebben vágat, míg életre kel körülötte a táj, és az öröm és elevenség elárasztja a világot... mintha a lovas csak megsokszorozódva válhatna igazán önmagává. Maja Pliszeckaja tánca számomra lelkigyakorlat, alapítás-, egyben szülés- és születéstörténet. Mikor Maját utánzom, felkészülök az előttem álló napra, és lépésről lépésre felépítem önmagam, miközben persze visszaemlékszem a lányom születésére is. Én táncmozdulatokkal jógázom. Én táncmozdulatokkal imádkozom. Egyetlen művészeti ág, a zene és az irodalom sem enged ennyire *belülre*. Vörösmartyt csak csodálni lehet. Utánozni képtelenség lenne.

Vannak táncosok és nem-táncosok. De a nem-táncosok sem táncolnak rosszul, ha érzik a ritmust, és átadják magukat a hajladozás örömeinek. Ám a *Bolero*, a napindító táncom nemcsak örömet ad. Hanem méltóságot, fegyelmet – és a közösség illúzióját is persze. Szomorú világban élünk: az én nemzedékem asszonyai között több trubadúrkatatót, csillagászt, rovarszakértőt találnék, mint ahányan szeretnek Béjart koreográfiájára táncolni. Nincs gyanúsabb dolog a boldogságnál.

Szülővárosomban indiántáncnak nevezik a vad ugrabugrát, mikor valaki eksztatikus mámorban – vagyishogy szörnyű neveletlenségében – kivetkőzik önmagából. Carlos Williams, a nagy amerikai költő az efféle boldog dühöngést „orosz táncnak” nevezte híres versében.

Hiszen csak egy vadembernek, egy idegennek lehet fergeteges jókedve, csak egy „primitív” nem elégszik meg a tánciskolák, bálók, stúdiók, estélyek kimért tánclépéseivel. Nem tudom, a politikai korrektség korában minek kell nevezni a vad ugrabugrát (hogy a *vad* szót valakit nem sért-e?), mikor lehányjuk magunkról a ruhát, és minden szabály nélkül, nagyokat ugrálva „örömeinkben” táncra perdülünk.

Annyi év tanítás után persze ott motoszkál bennem a kérdés: honnan is tudjuk, hogy miképp kell ilyenkor „vadulni”? Ki vagy mi ennek a táncnak az *előképe*? Állatiasnak nevezzük ezt a táncot – de vajon melyik állat csinál ilyet? Hány oroszlánt láttatok már táncolni? Hány farkast, medvét, egeret, sündisznót vagy elefántot? Vagy az állatok rögtön táncra perdülnek, ha mi, emberek nem figyeljük

őket? Lehet. De talán van egy ősi mozgássor, amit a szexualitáshoz hasonlóan születésünk óta magunkban hordozunk. Amire *ráismerünk*, mikor boldogok vagyunk.

Figyeljük csak meg! Három-négy éves gyerekek futkosása a játszótéren ritmikus ugrálással ér véget. Hol tanulták ezt? Mi az a dallam, amit nem hallunk mi, felnőttek? A gyerekek még mindenféle szégyenérzet nélkül, nyilvánosan „kitáncolják magukat”.

Hogy ütemre, hogy minden látszólagos szabály nélkül ugrabugráljunk, hogy kurjongatva szök-décseljünk, hogy alaposan kitomboljuk magunkat, nem kell Maja Pliszeckaja, Paloma Herrera vagy Tamara Rojo ugrótechnikáját vagy kézmozdulatait tanulmányoznunk. Még csak rá se kell ismer-nünk a bennünk élő „vad” mintájára – mert nem is találkozhatunk vele sehol: se az állatkertben, se a természetben, se Ovidius rettentő kimerái között, hiszen mi magunk vagyunk azok. Nekem úgy tetszik, ez a legtisztább művészet: az örömmön és a tudatalattin kívül semmi másra nincs szükségünk. Mesterekre sem. Közönségre sem.

Hogy írja Carlos Williams?

Mikor asszonyom alszik
és a kicsi és Kathleen
alszik
és selyem köd mögött
a nap lángfehér korong
a ragyogó fák fölött
mikor meztelen táncolok
északi szobámban, esetlenül
a tükör előtt,
fejem körül csóválom ingemet
és halkán dúdolom magamnak:
„Magányos vagyok, magányos.
Magányosnak születtem
s így a legjobb”
Mikor karomban, arcomban gyönyörködöm,
vállamban, csípőmben, tomporomban
a lehúzott sárga redőny előtt –
Ki mondaná, hogy nem vagyok
házam boldog szelleme?

(*Danse Russe*, Kodolányi Gyula fordítása)

Hát igen. Így.

